

U članku "Prilog o odnosu saveznika osovinskog bloka u Istri i Rijeci od rujna 1943. do lipnja 1944. godine" (345-354) Antuna Girona i Petra Strčića riječ je o odnosu Treći Reich - Mussolinijeva Talijanska Socijalna Republika - NDH glede pitanja Istre i Rijeke poslije okupacije Italije 8. rujna 1943. godine.

Predmet je priloga Zdenka Radelića "Izvršni odbor HRSS-a i komunistička vlast 1943.-1950." (355-363) analiza poimenične integriranosti čelništva ratne propartizanske frakcije HSS-a u komunističkim strukturama vlasti potkraj drugog svjetskog rata i u poraću.

Marijan Maticka u radu Hrvatsko seljaštvo i politika kolektivizacije (1945.-1953.)" (365-374) prikazuje stvaranje i propast seljačkih radnih zadruga u Hrvatskoj poslije drugog svjetskog rata.

U prilogu "Sukob komunističke partije (državne vlasti) i katoličke crkve u Hrvatskoj (1945.-1953.)" (375-385) Berislav Jandrić daje sliku državno-partijsko-crkvene "koegzistencije" u poratnoj Hrvatskoj.

Koraljka Manojlović ukazuje na ulogu državno-partijski dirigiranih medija (novine) u stvaranju "pozitivne" klime i raspoloženja u poratnoj hrvatskoj javnosti člankom "Novinski napisi o sudskim procesima - primjer državno-partijskog oblikovanja javnog mijenja (1945.-1948.)" (387-395).

U posljednjem prilogu "Granica između Hrvatske i BiH u području Ličke Plješivice" (397-405) Mladena Klemenčića problematizira se povijesni aspekt međurepubličkoga hrvatsko-bosanskohercegovačkog razgraničenja poslije drugog svjetskog rata.

Na kraju se nalazi sadržaj (406-407).

Spomenicom je primjereno obilježena uspomena na Ljubu Bobana. Njegovo je životno djelo time ovjekovječeno u analima hrvatske historiografije. Mladim naraštajima hrvatskih povjesničara njegova osoba može biti primjer. Posebna je vrijednost *Spomenice* u raznovrsnosti inspirativnih tema kojima je obuhvaćena hrvatska povijest od srednjovjekovlja do suvremenosti. Neke od njih svojom lucidnošću potiču na daljnja intelektualna propitivanja, a sve zajedno obvezuju na nova istraživačka pregnuća kojima se uz korištenje suvremenih istraživačkih metoda i slojevitošću pristupa nesumnjivo pridonosi obogaćivanju i napretku hrvatske historiografije. Za očekivati je da će *Spomenica* u tom smislu pobuditi različite interese i privući znatnu pozornost znanstvene, stručne i općenito kulturne javnosti.

Željko HOLJEVAC

O ČASOPISU *MAKARSKO PRIMORJE*

(sv. 1, g. 1990. i sv. 2, g. 1995.)

U izdanju Gradskog muzeja Makarske (prijašnjeg Muzeja Revolucije) te bivšeg Centra za kulturu općine Makarska pokrenut je g. 1990. zasad neredoviti, ali hvalevrijedni časopis u kojemu se objavljuju stručni i znanstveni članci iz povijesnih znanosti što se bave prošlošću Makarskog primorja, a sve

s namjerom unaprijeđenja i proširenja povijesne spoznaje o tom krajolikom zadivljujućem i baštinom bogatom kutku naše domovine. Iako se - osobito unutar prvoga - mogu pročitati radovi različite stručne odnosno znanstvene kakvoće, oba dosad objelodanjena sveska na tragu su ispunjenja te plemenite zadaće, a jedina im je ozbiljnija zamjerka (kao uostalom i brojnim drugim našim tiskovnim izdanjima) pretjerani broj lektorsko-korektorskih propusta.

Prvi svezak tog časopisa sadrži 11 priloga na ukupno 207 stranica. Svi su oni upotpunjeni nizom svjetloписа i (ili) crteža te opremljeni sažecima na engleskom jeziku. Na str. 5 otisnut je sadržaj, a na str. 7 urednički predgovor prvom svesku *Makarskog primorja*.

Kroz članak "Stogodišnjica otkrića spomenika pjesniku Andriji Kačiću Miošiću u Makarskoj" (str. 9 - 23) Nevenka BEZIĆ-BOŽANIĆ obilježava tu značajnu obljetnicu te nas rječu i slikom upoznaje s tijekom proslave podignuća spomenika primorskom pučkom pjesniku fra Andriji Kačiću Miošiću (1704. - 1760.), kao i s okolnostima u kojima se ona odvijala. Upečatljivi je spomenik nekad slavnom starcu Milovanu, piscu "Razgovora ugodnog naroda slovinskoga", rad kipara Ivana Rendića, otkriven u Makarskoj dana 26. kolovoza g. 1890.

U radu "Kasnoantički i ranosrednjovjekovni nalazi iz Drvenika" (str. 25 - 38) pisac Ante GRČIĆ govori o pojedinim drveničkim grobnim nalazima te lončarskim i građevinskim ostacima iz starog i srednjeg vijeka pronađenim ili preostalim na nalazištima Mirine i Gradina.

Napisom "Povijesni razvoj kuhinje Makarskog primorja" (str. 39 - 60) Tatijana GARELJIĆ pokušala je izraditi kraći povijesni pregled razvoja kuhinjskog pribora i kuhinjskih prostora u zgradama Makarskog primorja od prapovijesti pa sve do nedavne prošlosti. Tome je pridodala i omanji rječnik nekih primorskih izričaja što su se koristili ili se još koriste u tamošnjim starosjediteljskim domaćinstvima.

Velimir URLIĆ u napisu "Povijesni prikaz ribarstva Makarskog primorja do 1918. godine" (str. 61 - 101) donosi sažeti pregled razvoja te važne ljudske djelatnosti na tamošnjem primorju od starog vijeka do svršetka Prvog svjetskog rata. U prilogima su otisnuti izvodi o ribarstvu iz "Gojakovog ljetopisa" i "Makarskog ljetopisa", oba iz XVIII. stoljeća, te izvod iz djela "Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskoga mora" P. Lorinija.

Drugi članak Nevenke BEZIĆ-BOŽANIĆ u ovom svesku pod naslovom "Prilog poznavanju bratovština u Makarskoj XVIII. stoljeća" (str. 103 - 114) daje nam niz izvornih podataka o tim vjerskim i društvenim udrugama u to doba u tom gradu.

Pisac Arsen DUPLANČIĆ u prilogu naslovljenom "Makarska na crtežima i planovima do sredine XIX. stoljeća" (str. 115 - 129) raščlanjuje nekoliko crteža i nacрта Makarske nastalih u razdoblju od druge polovine XVI. do prve polovine XIX. stoljeća. U prilogu je na izvornom njemačkom jeziku objavljen opis Makarske pridodat jednom njenom planu s početka XIX. stoljeća.

"Novi podaci o makarskoj katedrali" (str. 130 - 141) Radoslava TOMIĆA putem raščlanjivanja četiri njena stara mletačka nacрта te sadašnjeg stanja govore o pojedinostima u vezi s gradnjom nove stolne crkve makarske biskupije u XVIII. stoljeću.

U članku "Gradska česma u Makarskoj" (str. 143 - 159) Goran NIKŠIĆ je sakupio i iznio na jednom mjestu sačuvane podatke o nastanku te javne građevine g. 1774., njenom kasnijem korištenju te nedavnoj obnovi.

U prilogu što nosi naslov "Slikarstvo Makarskog primorja" (str. 161 - 181) Ivana KOKIĆ sažeto nabraja pojedine stare, a i novije primorske crkvene i svjetovne umjetničke slike, te poneke slikare koji su djelovali u tom kraju.

Zoraida STANIŠIĆ u radu "Ciklus Križnog puta u franjevačkoj crkvi u Makarskoj" (str. 183 - 195) opisuje i raščlanjuje tamošnjih 14 mletačkih slika nastalih g. 1737., koje u slijedu prikazuju 14 postaja Isusovog Križnog puta.

Prvi svezak ovdje prikazanog časopisa zatvara članak Gordane TUDOR pod naslovom "Prilozi za povijest pomorstva na Makarskom primorju u razdoblju između dva svjetska rata" (str. 197 - 207) u kojem je ona objavila prvenstveno brojčane, a i neke drugovrsne podatke o kretanjima unutar te gospodarske grane u bivšoj Kraljevini SHS, tj. kasnijoj Kraljevini Jugoslaviji na odnosnom području, svojedobno već objelodanjene u "Pomorskom godišnjaku" te "Jadranskoj Straži".

Drugi svezak *Makarskog primorja* sadrži 10 priloga na ukupno 167 stranica, koji su - za razliku od prvog sveska - stručno ocjenjeni, a svi su oni - kao i u prvom - upotpunjeni svjetlopisima i (ili) crtežima te opremljeni engleskim sažecima. Na str. 5 otisnut je sadržaj, a na str. 7 riječ uredništva povodom drugog sveska časopisa.

Prilogom "Istražni i zaštitni konzervatorski radovi na crkvi Sv. Jurja u Tučepima" (str. 9 - 26) Anita GAMULIN opisala je rečene postupke na spomenutoj srednjovjekovnoj crkvi provedene kroz g. 1992. i 1993., iznoseći istodobno i nekoliko povijesnih podataka o toj građevini, te njeno stanje prije izvedenih zahvata.

Kao i prethodni napis, "Srednjovjekovno nasljeđivanje antičkog prostora u Tučepima" (str. 27 - 43) Marinka TOMASOVICA također obrađuje pitanje prostora crkve Sv. Jurja u Tučepima, ali tako što upozorava na starovjekovne nalaze nedavno otkrivene u tom tlu tijekom drevnoslovnih istraživanja, te na kasnije srednjovjekovne gradnje i nalaze na istom mjestu, ističući time tamošnji povijesni slijed.

I rad Sanje BOŽEK s naslovom "Srednjovjekovno groblje kod crkvice Sv. Jurja u Tučepima" (str. 45 - 78) usmjeren je ka istom prostoru, iscrpno se baveći tamošnjim grobljem koje je vjerojatno bilo u uporabi od XII. ili XIII. pa sve do XVII. stoljeća kao nastavak davno tamo smještenog antičkog groblja.

Slijedi zatim "Obnova crkve Sv. Petra u Makarskoj" (str. 79 - 91) Ive VOJNOVIĆA, članak u kojem pisac, uz povijesne podatke o toj crkvi, donosi i opis g. 1992. i 1993. ondje provedenih drevnoslovnih istraživanja i obnoviteljskih radova na građevini potpuno stradaloj u potresu g. 1962.

Miroslav UJDUROVIĆ kroz napis "Izvori i literatura o ubikaciji antičkog naselja na prostoru Gradca u Makarskom primorju" (str. 93 - 100) donosi pregled povijesnih vrela te stručno-znanstvenog štiva vezanog za starovjekovno naselje Biston, koje se nalazilo negdje na prostoru između ušća Cetine i Neretve. Pisac također nabraja pretpostavke u prilog smještaja tog negdašnjeg naselja na mjestu današnjeg Gradca.

Prilogom "Nazivi planine Biokova kroz povijest" (str. 101 - 111) povjesničar Karlo JURISIĆ na temelju izvora i literature objašnjava podrijetlo grčkog, latinskog i hrvatskog naziva te dalmatinske planine.

Člankom "Kasnosrednjovjekovna crkvice Sv. Martina u Kotišini iznad Makarske" (str. 113 - 128) iznio je pisac Marinko TOMASOVIĆ cjeloviti prikaz prošlosti i sadašnjosti rečene obredne građevine, koja je nažalost još od potresa g. 1962. u ruševnom stanju.

Potom je otisnut rad Velimira URLIĆA "O položaju makarskih kula" (str. 129 - 138), gdje on na temelju starih prikaza Makarske, povijesnih vrela i štiva te građevinskih ostataka nastoji ustvrditi položaj nekoliko nekad postojećih gradskih obrambenih kula.

Ivana KOKIĆ je kroz prilog "Portreti crkvenih velikodostojnika makarske biskupije" (str. 139 - 154) opisala 13 makarskih slika pojedinih tamošnjih, ali i nekih nemakarskih vjerskih dostojanstvenika, nastalih tijekom XVIII., XIX. te početkom XX. stoljeća.

Naposljetku, svezak zaključuje rad Stanka PIPLOVIĆA pod naslovom "Javne gradnje u makarskoj općini tijekom XIX. stoljeća" (str. 155 - 167) u kojem se iznose podaci o podizanju ili popravljaju vjerskih, prosvjetnih, upravnih i gospodarskih zgrada, kao i postavljanju javnih podgradnji te izradi prometnica na području općine Makarska kroz prošlo stoljeće.

Elvis LUKŠIĆ

ZNANOST U RATU

(Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost I/1993, II/1994, III/1995, IV/1996, Sarajevo)

Kada se na kraju ovoga milenija budu svodili njegovi računi svakako će među neobičnije stvari koje su se događale tijekom zadnjih tisuću godina biti ubrojana i skoro troipolgodišnja podsada Sarajeva. Svu neobičnost toga događaja, koji po svemu spada prije na početak milenija koji izmiče no na njegov kraj, zrcali i pojava Hrvatskoga društva za znanost i umjetnost, sa sjedištem u podsjednutom gradu. Sve je u svezi s tim društvom doista krajnje neobično - ono je izraslo usred najgorih ratnih strahota, u gradu koji nije imao ni elementarne sigurnosti ljudskoga života, a da o stvarima kakve su voda ili struja, ili pak uvjeti za znanstveni rad, niti ne govorimo. Društvo koje je okupilo doista imponozantan broj znanstvenika i umjetnika (ukupno 72 člana 1994. - gotvo svi članovi društva, izuzev književnika i slikara, sveučilišni su profesori u zvanju od docenta naviše) nastalo je u gradu u čijoj je predratnoj populaciji od blizu 400000 stanovnika bilo svega 9% (oko 30-ak tisuća) Hrvata. Disproporcija između ukupne hrvatske populacije i ovolikoga broja visoko obrazovanih ljudi više je no očita. K tomu, u svoje tri ratne godine postojanja (Društvo je utemeljeno 18. prosinca 1993. kao posebna udruga u okviru Hrvatskog kulturnog društva Napredak) HDZU je ostvario doista zavidnu razinu aktivnosti, koja je okrunjena izdavanjem četiri broja časopisa *Radovi* (pod uredničkom palicom akademika Marka Šunjića). U svom kratkom životu časopis se susreo s brojnim problemima, među kojima